

НИКОЛАЙ РАЙНОВ

СВИРАЧ НА ТАМБУРА

chitanka.info

Имало една много богата вдовица; тя си имала само един син. Той расъл, порасъл и станал мъж. Тогава майката рекла на сина си:

— Чедо, аз те изгледах след смъртта на баща ти, докато порасна. Виждаш ме, че съм остаряла: утре и аз може да умра. Мъчно ще ми бъде, ако не те видя, че си се заловил за работа; време е да почнеш сам да си печелиш. Наистина, баща ти остави доста пари, но готово лесно се яде. Вземи утре един кон и едни дисаги пари, па върви в някой град да си дириш хляба. Колкото пари вземеш, гледай да ги удвоиш: тъй правеше баща ти.

— Добре, мамо — рекъл синът. — Ще гледам да правя, както е правил татко.

На другия ден той тръгнал по печалба. Стигнал в един голям град и спрял в една странноприемница. В града всичко му се видяло ново и любопитно, та по цял ден ходел нагоре-надолу да зяпа. Ала работа не заловил, па и не знаел какво да работи. Събрал се с някои момчета, по-млади от него, които ходели на училище; и той тръгнал с тях. Учението му се много харесало; учил се цели три години; научил всякакво четмо и писмо, различни езици, смятане и други науки. Колкото могло да се научи в оня град, все научил, но свършил парите и трябвало да се върне вкъщи с празни ръце. Яхнал един ден коня, та — при майка си. Тя много му се зарадвала, като го видяла, защото помислила, че е напечелил пари, та се връща.

— Добре ми дошъл, сине! — рекла. — Как живя на чужбина? Много ли пари спечели?

— Слава богу, добре поминах, мамо — отвърнал той. — А колкото за пари, нищо не спечелих.

— Тъй ли? Защо бе, сине? Мигар отиде в чужбина да ядеш готови пари?

— Не, мамо. Похарчих парите, за да науча книга. Сега знам четмо и писмо. Науката струва повече от едни дисаги пари. Дай ми сега още едни дисаги с пари, та да заловя голяма търговия; безкнижен човек не може да върши никаква работа.

Дала му майката пари, той яхнал коня и пак отишъл в същия град. Настанил се в друга странноприемница. Като излязъл заранта да се разходи по града, чул на едно място, че някой свири на тамбура. Спрял се пред къщата да слуша. Колкото слушал, повече му се харесвало.

— Ех — рекъл си момъкът, — де да мога и аз да се науча да свиря като тоя майстор! Това да знам, друго не ми трябва.

Както стоял на улицата и слушал, току видял, че оня с тамбурата се показва на прозореца. Момъкът го запитал дали би научил и него да свири толкова хубаво на тамбура.

— Да те науча — рекъл оня. — Но недей мисли, приятелю, че тая работа е толкова лесна, колкото ти се струва. Три години съм си бъртал главата, додето се науча да свиря така. А пък що пара съм пръснал, аз си зная!...

— Колкото за пари, ти недей бра грижа: пари дал Господ! Ще ти плащам, колкото поискаш, стига да ме научиш.

— Хубаво — рекъл свирачът. — Идвай всеки ден при мене да те уча. Но ще ми плащаш по една жълтица на ден. Щом толкова ти се харесва, скоро ще се научиш, па може дори и мене да надминеш.

Момъкът почнал от тоя ден да учи тамбура; отивал всяка заран, по цял ден свирел, а като се върне в стаята си, до късно през нощта не давал на другите да заспят: и там свирел. Научил се да свири на тамбура толкова хубаво, че както се казва, умееел дори и мъртвите да накара да заиграят, когато засвири. Трите години минали като три дни; парите се свършили; той пак останал с празни ръце. Яхнал един ден коня, та — при майка си. Тя пак му се зарадвала, защото мислела, че е наистина заловил тежка търговия, та е натрупал много пари. Но скоро видяла, че дисагите му са празни.

— Бива ли така, синко? — почнала тя да го кори. — Шест години вече харчиш пари, без да припечелиш нещо.

— Моля ти се, мамо — почнал пак той да й дума, — дай ми за последен път пари; още едни дисаги ми дай: повече няма да ти искам. Заловил съм големи работи, всичките ми пари погълнаха. Ще стана тежък търговец, та всички ще ми се чудят.

— Добре, синко — рекла тя, — да ти дам, ала гледай вече да не пръскаш пари, накъдето завърнеш! Виждам аз какви ще да са тия големи работи и тия тежки търговии... Хайде, ще ти дам още едни дисаги пари, па повече не искам, че ще ме оставиш на пътя — на стари години просякиня ще стана! Вземи парите, па си отваряй очите! Още веднъж да не си ми се върнал без пари!

Момъкът взел парите, качил се на коня и отишъл пак в оня град. Сега намислил да залови някой такъв занаят, че скоро да спечели

много пари и да се похвали на майка си. Срещнал неколцина стари приятели и с тях влязъл в една кръчма да се почерпи. Там се събирали всички картоиграчи от града да играят на пари. Видял момъкът как турят хората шепи жълтици и как прибират цели купове злато. Харесала му се тая работа.

— Ето — рекъл си той — как човек може да спечели за един ден не едни, а десет десаги с пари. Тая работа не ще ни труд, ни пот: седи, играй, залагай и прибирай!

Седнал и той до другите, погледал, погледал, па развързал кесията и заиграл. Тоя ден все губил, но понаучил донякъде картите, на другия ден отишъл пак и почнал да печели, ала сетне изгубил и спечеленото и нещо от своето; на третия спечелил отново. Тъй отивал той всеки ден да играе на карти, докато изпекъл занаята много хубаво. Но веднъж заложил всичко, което му било останало, и като видял, че спечелил още толкова — заложил и него; след това изгубил всичко и останал с празни ръце. Продал коня, и него изиграл. Като нямал какво да прави, тръгнал да се главява ратай колкото за хляба, ала никой не го искал, защото не умеел нито полска работа да върши, нито да шета в къща или дюкян, нито дори да помете. На две-три места го вземали, но го изгонвали още на другия ден.

Като видял, че ще трябва да мре от глад, момъкът тръгнал по улиците един пазарен ден и се развикал, колкото му глас държи:

— Който ме вземе за ратай, ще се кае; който не ме вземе — два пъти.

Минавал по улицата един много богат търговец от чужда земя, отвъд морето, дошъл в това царство по работа. Като чул ратая, че вика тъй, приближил се и го изгледал. Помислил си малко, па му рекъл да върви след него. Разпитал го отде е и какво е работил дотогава.

— Нищо не съм работил — казал момъкът. — Ядох на майка си парите. Занаят не знам, но имам ум в главата си. Който ме вземе за шетане, ще се кае, защото не ме бива да шетам; а който ме изпусне, ще се кае два пъти, защото умен ратай като мене няма да намери.

Търговецът го отвел, та му купил едни дрехи на вехто, после отишли в странноприемницата, дето бил слязъл; там написал едно писмо, запечатал го и пак повел ратая подире си. Отвел го на пристанището, на един кораб. Господарят на кораба се поклонил на търговеца с голяма почит, по което момъкът разбрал, че е попаднал

при знатен и богат човек. Търговецът дал на корабоначалника писмото и му казал:

— Ще отведеш тоя момък дома. Писмото, което ти дадох, ще предадеш на жена ми и на дъщеря ми. Ще им кажеш да изпълнят онова, което им пиша. Хайде, носи им от мене много здраве. Корабоначалникът взел писмото и го скрил в джеба си, па се поклонил на тежкия търговец. Търговецът дал на ратая няколко гроша, па се върнал в града, а корабът потеглил. На тоя кораб имало много пътници търговци, които се връщали с пълни дисаги пари по домовете си от печалба. За да прекарат някак времето си, почнали да играят на карти. Седнал и корабоначалникът да играе. Играл, играл, но все губел. Заложил и последните си пари; и тях изгубил; заложил и кораба; и него изгубил; заложил най-сетне и дрехите — с надежда да се замогне, та да си върне изгубеното, — ала и тях му взели. Оставили го гол-голеничък. Той трябвало да си надене един скъсан чувал, за да не му се смеят хората. Отчаял се: какво да прави, когато утре ще трябва от корабоначалник да стане прост моряк? Идело му да се хвърли в морето, за да се отърве от тоя голям позор. Но тъкмо тогава седнал да играе ратаят. Той сложил няколко гроша, които му бил дал на изпроводяк господарят, и спечелил. Пак сложил, спечелил още повече. За няколко часа натрупал един голям куп жълтици пред себе си. Търговците почнали от яд да си хапят устните; залагали все повече и повече — и все губели. В края на играта ратаят обрал търговците до един, взел им всичките пари, спечелил и гемията, и дрехите на корабоначалника. После, като видял, че всички моряци почнали да му се молят да не оставя техния главатар без работа, момъкът повикал корабоначалника в стаята, дето го били настанили да спи, и му рекъл:

— Подарявам ти кораба: нека си бъде твой. Ето — вземи си и парите, които изгуби; вземи си и дрехите: облечи се, както прилича на човек като тебе; стига си мъкнал това вретиче!

Оня човек се слисал, като чул тия думи; не очаквал от ратай такава щедрост; не знаел как да му благодари. Но докато той си събличал вретичето, момъкът извадил от дрехата му писмото и го скрил в джеба си. После се разделили. Момъкът останал да спи между купове жълтици, а корабоначалникът си излязъл по работа. Щом се намерил насаме, ратаят разтворил писмото, като гледал да не счупи печата, и го прочел. Там пишело:

„Мила жено, и ти, хубава дъще! Момъкът, когото ви пращам, е ленив ратай. Купете му дванадесет мулета и го пращайте с тях по три пъти на ден за дърва. Не го оставяйте и един час без работа. Ще го храните с трохите от трапезата, вместо да ги давате на кокошките. И да няма вина, ще му се карате. За ратай съм го взел, роб го направете. Ако не изпълните това, което ви пиша, не ме чакайте да се върна дома.“

Момъкът откъснал празната половина от писмото и с почерка на търговеца написал на нея:

„Мила жено, и ти, хубава дъще! Момъкът, когото ви пращам, е мой драг приятел. Купете му дванадесет ката дрехи и направете за три дена сватбата: за зет ви го пращам. Не му давайте и един час работа. Ще го храните като на празник, недейте жали кокошките. И вино ще му давате. Добре го посрещнете, всички ратаи него да слушат. Ако не изпълните това, което ви пиша, не ме чакайте да се върна дома.“

Сетне той скъсал писмото на търговеца, турил своето в плика и добре го залепил, па си легнал да спи. На заранта рано-рано влязъл при него корабначалникът и му донесъл да пие кафе. Той още не могъл да му се отблагодари за голямата добрина, която онзи му направил. Тогава момъкът рекъл:

— Ти остави това, ами аз намерих тая сутрин тук на пода ей това писмо. Трябва да е паднало снощи от дрехите ти, когато се обличаше.

И му го подал. Корабначалникът го прибрал; пили кафе, приказвали си това-онова, па се разделили. Тъй пътувал корабът няколко недели. Стигнали най-сетне на пристанището, в града на богатия търговец. Корабначалникът отвел момъка в къщата на търговеца, а моряците пренесли парите. И майка и дъщеря посрещнали корабначалника и го приели добре. Той им дал писмото и им казал:

— Много ви здраве от търговеца, ето — и писмо ви праща по мене.

И си отишъл на кораба. А в това време момъкът си викал на ума:

— Тоя търговец ме мисли за някакъв глупак. А аз ще направя да не стане това, което той иска, а онова, което искам аз. На кораба наистина спечелих много пари, но ги спечелих с тия няколко гроша, които ми даде той. Тия пари, които спечелих, са късмет на неговата къща: ще ги оставя тук. Па и дъщеря му е голяма хубавица: нека ме

оженят за нея. При тоя търговец ще науча търговия и ще заловя добра работа. Тук ще ми е добре.

А майката и дъщерята се отделили в друга стая. Прочели писмото. Останали като вкаменени на мястото си.

— Как може баща ти да те дава на момък, когото не го познаваме, макар че му е приятел? — чудела се майката. — Па и виж го в какви дрехи е облечен! Той е за ратай, а не за зет.

— Добре, мамо — викала дъщерята, — но той ни пише да му купим дванадесет ката дрехи. Трябва да е син на някой негов изпаднал приятел. Момъкът изглежда умен и добър. Па и нали пише татко — за три дена да направим сватбата! Как можем да не го послушаме: той няма вече да се върне, ако не изпълним волята му!

Майката пратила веднага да извикат най-добрия шивач — да ушие на момъка дванадесет ката дрехи, от хубави по-хубави. Стегнал се шивачът с калфите и чираците си; на другия ден дрехите били готови. И какви дрехи! Едни от чоха, други сърмени, трети от свила и кадифе — дрехи не като на търговски зет, а сякаш на пръв царедворец. Той обличал ту едните, ту другите, оглеждал се, ходел по стаята. Очите на момата останали в момъка: не можела да му се нагледа. Майката извадила пари да плаща на шивача, но момъкът рекъл:

— Не, не може! Пари аз си имам: сам ще платя. Виждате ли тия торби с жълтици: все моя пара е това.

— Тъй ли? — зачудила се майката. — Аз пък мислех, че тия пари са пратени от мъжа ми.

— Не — рекъл момъкът, — мои са. Аз имам да си платя.

Ала жената не дала.

— Как може — рекла тя — ти да плащаш! Мъжът ми поръчва в писмото — ние да ти купим дрехи. Ако се научи, че ти си платил, чудо ще направи! Не може, не може!

И тя платила на шивача. После почнали да се стягат за сватба. Направили и на момата сватбени дрехи, приготвили всичко потребно: дарове на кума, на стария сват, на деверите, на зетя, на всички роднини. Поканили гости и сватове; напълнила се къщата и дворът пред нея с приятели и сродници. Венчали младоженците, наредили трапези; яли, пили, веселили се; свирили зурли, гайди, тъпани и цигулки, хоро играли. Три дни и три нощи траяла веселбата. Всички харесали зетя: той бил умен, учен, разговорлив, от всичко разбирал.

Оттогава наченал весел живот за младоженеца. Не му давали да пипне работа. Всички вкъщи се допитвали за най-дребното до него. Обед и вечеря — като на празник: най-вкусни ястиета, вино, плодове; не само кокошките не жалели, както пишело писмото, ами купували и най-охранените гъски, пуйки, гълъби и патици. А зетят си купил една тамбура. Вечер, като седнел с невестата си на чардака и засвирел с тамбурата, който минел оттам, все се спирал да го слуша. Хората се трупали около къщата да слушат как свири зетят на търговеца. Всички се чудели на това дивно свирене: никой не бил чул такъв майстор. По целия град се разнесла мълвата за тоя свирач на тамбура; дето се срещнали двама да си говорят, най-напред за свирача им била думата. Дохождали и царедворци да го слушат. Всяка вечер, засвири ли зетят, къщата на търговеца се изпълвала с гости; трупали се в двора, тълпели се на улицата и в съседните къщи.

Научил и царят за тоя прочут свирач на тамбура. Много му се приискало да го чуе, защото обичал да слуша всякакви свирачи. Един ден той пратил своя пръв царедворец да помоли младия търговец — вечерта да отиде да му посвири в двореца. Надвечер свирачът си облякъл сърмените дрехи, качил се на една позлатена колесница с четири коня и отишъл в двореца. Всички излезли извън двореца да го причакат, а сам царят го отвел в чертозите си. Поканени били най-първите големци, наредени били богати трапези. След като вечеряли, излезли на царските чардаци над морето да поседнат на хладовина. Търговецът взел тамбурата и засвирил. Всички се слисали от това хубаво свирене; унесли се, забравили се къде са. То било наистина чудо невидено и нечуто. Всички гости си отишли много весели, а на царя се приискало да си има и той човек, който толкова хубаво да свири.

— Моля ти се — рекъл той на свирача, — научи някого да ми свири. Колкото искаш, ще ти дам.

— Аааа, за пари да не става дума, царю честити! Дал Господ пари. Прати ми един момък още утре: ще почна да го уча. За два-три месеца ще го изуча да ти свири.

Още на другия ден царят му пратил един млад момък. Зетят почнал да го учи и за няколко месеца наистина го изучил. Оттогава царят толкова го обикнал, че думата му не правел надве: каквото рече

зетят на търговеца, това ставало; на бесилката качвал и от бесилката свалил човека. От него по-близък до царя нямало.

Минало, що минало, дошло известие от търговеца, че след седмица ще си дойде. Понеже той бил най-богатият търговец в цялата царщина, винаги когато се връщал в града, царят излизал да го посрещне заедно с първенците на града. Но сега не станало тъй. Зетят като се научил, че търговецът ще пристигне, отишъл при царя и му казал:

— Верни хора ми разправиха, царю честити, че моят тъст не бил уж такъв, какъвто казват и какъвто го знаехме ние с тебе. Той тъкмял с царя на еди-кое си царство да изпитат каква е твоята сила, колко войници имаш и откъде може най-добре да се превземе твоята царщина. Казаха ми, че той му бил разказал всичко — и оня цар скоро щял да ти отвори война. Може това и да не излезе вярно: аз ще проверя; но когато си дойде тъстът ми, ти поръчай да го затворят, докато видя тая работа.

— Ти знаеш — рекъл царят; — ти си ми най-верният човек: каквото речеш, ще го сторя.

И когато тежкият търговец пристигнал на пристанището, не само не излязъл царят да го посрещне, ами — щом спрял корабът — дошли дванадесет души стражи, хванали го, вързали му ръцете на гърба и го завели в тъмницата. Още същата вечер се разчуло по града, че големият търговец е затворен. Тръгнали най-добрите търговци да молят царя — да го пусне.

— Каква вина има той, царю честити, та си го затворил? — питали те. — От него по-честен човек няма по цялото царство. Пусни го: ние сме поръчители! Ако излезе виновен, нас затворете!

— Я си вървете! — рекъл царят. — Не е ваша работа кой какво е направил. Каквото е дробил вашият приятел, това ще куса. Не ща поръчители. Ако не е виновен, ще го пуснем.

Отишли сетне всички градски първенци. Но царят не искал дори да ги чуе. Отишла и жената на търговеца, и нея изпъдили; върнала се у дома си и разправила на своя зет каква е работата.

— Нищо не знам — рекъл зет й. — Това си е царева работа.

— Моля ти се, зетко — почнала тя, — върви при царя, та го помоли да пусне тъста ти: без вина лежи клетникът! Иди, моля ти се: царят ще те послуша; той не ти чупи думата!

— Не може — рекъл зетят, — види се, че царят е много разлютен. Тая вечер и аз не смея да ида при него. Утре сутринта ще видя.

А тя плачела и се молела:

— Иди, моля ти се, иди още сега! Той ще те послуша.

— Не — рекъл зетят. — Сега не може. И мене ще изпъдят. Утре заран ще ида.

Той оставил тъста си да преспи в тъмницата, а на заранта отишъл при царя.

— Излиза — рекъл той, — че моят тъст не е виновен. Излъгали са ме. Ще трябва да го пуснем.

Царят заповядал да пуснат търговеца, а сетне седнал със зетя му да пие кафе и да послуша свирнята на тамбура. Зетят останал там чак до обяд. Търговецът в това време си отишъл у дома съсипан: пръв път през живота си лежал в тъмница — и то за незнайна вина. Жена му разправила, че царят не искал никого да чуе: ни търговците, ни първенците, ни нея.

— Ох, мъжо — рекла тя, — Ако не беше зет ни, кой знае докога щеше да лежиш в тъмницата! Ти благодари нему: каквото каже той в двореца, това става!

— Зет ми ли? — викнал учудено търговецът. — Какъв зет? Вие луди ли сте?

— Как какъв зет бе, мъжо? Мигар си забравил какво ни писа в писмото, което прати по корабоначалника?

— Какво съм ви писал бе, жено? Кажете ми, каква е тая работа? Вие за луд ли ме смятате? Аз ви бях писал за онова момче, което бях главил ратай.

— Какъв ратай бе, мъжо? Я си прочети писмото, да видиш! Добре, че го пазя.

Тя станала и донесла писмото.

— Виж какво си писал тука! На, гледай! Не е ли твое това писмо? Не е ли твой тоя печат? Чети де, чети — да видим!

Търговецът взел писмото и го прочел. Чете и се чуди. Обърне го отсам, обърне го оттатък, гледа: негов почерк, но думите не са негови. Погледал го, па рекъл:

— Да съм бил пьян, когато го писах — не бях. Да съм бил луд — и луд не бях. Мигар ти тоя ратай си направила наш зет?

— Какъв ти ратай! — викала жената дори малко докачена. — Не думай такива думи, мъжо! Момчето донесе десетина дисаги жълтици: толкова суха пара не сме никога виждали вкъщи. А пък сватбата направихме, понеже пишеше, че няма вече да се върнеш, ако не те послушаме. Та защо се чудиш? Той е злато човек. Обичат се с дъщеря ни, гледа ти търговията добре, всички ратаи нарежда — кой какво да върши, къщата и чифлиците цъфтят под неговата ръка. А пък да го чуеш колко хубаво свири на тамбура! И царят го вика вечер по вечер да му свири. Не видя ли как му върви думата пред царя? За обесване да е някой, той ще го отърве.

Търговецът помислил, помислил, па рекъл на жена си:

— Писмото, дето ви пратих, беше за друго писано, ала — както и да е. Каквото сте направили, добре сте го направили. Нека ни е жив и здрав зетят, нека бъдат честити с невестата. Ами къде е той — да се видим?

— Ето го, че иде от двореца! — рекла жената.

Тъкмо тогава влязъл зетят, пременен, весел и засмян.

Търговецът го посрещнал, прегърнал го и го целунал като син. Оттогава всички си заживели добре и в мир. За онова писмо никой не отварял дума.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.